

APROXIMACIÓ A L'HETERODÒXIA A MATARÓ (1875-1914): MAÇONS, LLIUREPENSADORS I ESPIRITISTES.

INTRODUCCIÓ.

L'heterodòxia per la seva pròpia naturalesa, només ha sortit a la llum pública en els moments de major tolerància i llibertat de la societat. Fins ara la discreció és la norma fonamental, les raons són múltiples: l'elitisme dels seus membres, la por a la persecució, el sectarisme i l'autoprotecció.

L'heterodòxia es pot definir pel seu antagònic, és a dir, maçons, lliurepensadors i espiritistes es van enfrontar a l'ortodòxia que venia donada per l'Església Catòlica. La religió i els capellans seran el punt d'enfrontament amb ells, la perspectiva de cadascun ens donarà un reflex dels seus propòsits.

ELS MAÇONS.

Com diu el professor Ferrer, *la Masonería es una organización tradicionalmente vinculada por los historiadores a la burguesía y a las clases medias altas, sin una mayor connotación o preocupación por los problemas sociales e incluso alejada de la clase obrera* (1).

Però si aquesta definició és ben certa, no ho és menys el fet que dins la maçoneria existeixen membres que a la vegada formen part de grups vinculats amb els republicans-revolucionaris, els socialistes i anarquistes, i és aquest grup, que segueix essent burgès, és el que es decantarà per una lluita molt activa contra l'Església, però no tota la maçoneria prendrà part en aquesta línia de comportament.

Una de les primeres notícies de l'existència pública de la maçoneria a Mataró, ens la dona la premsa. *El Ideal Moderno* es convertirà en l'òrgan de difusió de la maçoneria matoronesa; ja en el seu primer número de presentació al públic, el 5 d'agost de 1881, ens dona els principis bàsics que guien els maçons. *Amantes de la fraternidad universal, estaremos al lado de aquellas sociedades tan perseguidas en algunos tiempos, tan acriminadas hoy mismo por los partidarios de una secta inquisitorial y absorbente; pero que para gloria de nuestra época se bendicen y veneran por todos los hombres de buena fe, puesto que sus tendencias se fundan en los más sublimes de todos los principios humanos en las grandes y sacrosantas máximas de Libertad, Igualdad y Fraternidad universal* (2).

LA LÒGIA DEL COMPANYY.
Dins: *La Masoneria del siglo XIX*. J. A. Ferrer Benimelli, P. 90. V. I.

És evident que els membres d'aquesta societat intenten captar des d'una perspectiva liberal un determinat sector de la societat matoronina, fonamentalment de classe mitjana, mitjançant els principis enunciats a la Revolució Francesa de Llibertat, Igualtat i Fraternitat.

El progrés continuat, el treball i la intel·ligència, veritable principi il·lustrat, és el motor evolutiu i la pedra clau de l'edifici maçònic. *Diciendo que consideramos al ser humano susceptible de un perfeccionamiento o progreso infinito creemos haber expresado con toda claridad que no militamos en ninguna de las facciones políticas (...). Nuestro programa es: Progreso incesante y Reformas en todas las ramas, basadas en estricta Justicia (3). Todo trabajo es un producto de la inteligencia, y todo producto intelectual un nuevo punto de partida para otros productos (4).*

Evidentment, si el seu projecte va dirigit a la classe mitjana amb una preparació intel·lectual, no pot ser de cap fàisó un projecte violent ni revolucionari. *Es lícito en nuestros dichos días de libertad política, una asociación cuando su objeto no es contrario a las buenas costumbres; ni conspira a la alteración violenta de las instituciones vigentes; ni es opuesto a las bases de la ley natural o moral; aun cuando se propone una reforma general y completa (5).*

Un sector de la maçoneria de Mataró es mostra fortament anticlerical i el seu enfrontament amb els catòlics de la ciutat és continu, arribant a vegades a l'ofensa com és el cas del següent article. *He aquí un prólogo de milagro ¿Cual es el color de este traje? Por lo general, negro como la muerte o el crimen, encarnado como la sangre o morado como la rabia. Alguna vez adoptan el color blanco, pero los lobos también suelen en ciertas ocasiones, vestirse con piel de oveja (6).*

Per comprendre aquesta actitud, no només es pot dir que és fruit de l'actitud esquerrana d'alguns dels seus membres. La gènesi del conflicte de la Maçoneria i l'Església és molt anterior. El 4 de maig de 1738 el papa Climent XII promulgà la butlla *in eminenti apostulatus specula*, en la qual s'excomunica la Maçoneria per les seves activitats; l'excomunió és confirmada el 15 de juny de 1751 pel papa Beneditxe XIV, però el conflicte arriba fins avui, el papa Joan Pau II renovarà la condemnaació formal de la Francmaçoneria, qualsevol que sigui la seva obediència; **OBEDIENCIA: conjunto de una formación masónica que comprende cierto número de logias sometidas a un mismo rito y a una misma autoridad administrativa (7)**, regular o no, signant la declaració de la Congregació per la Doctrina de la Fe, el 26 de novembre de 1983.

La Religión, nacida de la ignorancia de los hombres, que tomando por realidades las ilusiones de sus sentidos, inventaron el Dios del bien y su corte, personificando los objetos mas vistosos de la Naturaleza y al Dios del mal con sus secuaces, personificando también otros fenómenos naturales y seres fantásticos, engendrados en su imaginación infantil, y finalmente el sacerdocio, basado en los errores religiosos de los hombres y contribuyendo a sostenerlos para prosperar a costa de ilusos (8).

Però fóra fals qualificar els maçons com agnòstics, ells desitjaven una religió purista fonamentada en un lema principal. *La única religión verdaderamente divina, precisa decirlo al pueblo sin subterfugios, es la religión natural que por único concepto nos impone el deber de amar al prójimo como deseamos ser amados (9).*

Naturalment, els sectors catòlics no restaran impassibles davant els atacs maçons i respondran amb gran força, des de la desqualificació personal dels alts càrrecs internacionals de la Maçoneria, fins a la demostració de la iniquitat natural d'aquesta; el portantveu catòlic serà *La Veu del Círcol*.

¿Qui es aquest fulano? Un señor diputat de bèlgica dintre de la Masoneria, conseller comunal socialista de Bruselas, propulsor de la campanya ferrerista i admirador d'aquell inhumà Ferrer, fusellat amb tan bon acert. Furnemont, ha fugit per no pagar un deute que té amb la justícia, puig està encartat per abusos inmorals i corrupció de menors d'ambdós sexes; (...) Al menys els masons no ho disfresen tant: L'home deu seguir els instints de la vida (G.G. Ragon i Clavet). La moral masonica es la escola del plaer (G. Olivier) ... (10).

La Masoneria i la guerra: (...) i es que la masoneria amb totes les seves forces apoya als anglesos i als francesos i treballa per que els estats de Europa avui neutrals se declarin a favor de elles... (11).

ELS LLIUREPENSADORS.

La revolució de 1868 va donar la possibilitat de crear escoles privades deslligades de la tutela de l'església. Van sorgir a Mataró societats d'esbargiment, casinos, ateneus, com l'Ateneu Mataronès de la Classe Obrera, etc. Aquests centres foren elements de difusió de les idees dels lliurepensadors. Els seus objectius eren els següents: la recerca d'una societat més laica, la separació de l'estat i l'Església, matrimoni civil, llibertat d'expressió i de consciència, enterraments civils, valoració del paper de la dona i, per damunt de tot, l'educació laica. *La educación era pieza fundamental en este contexto. De acuerdo con el axioma vigente entonces en Europa y América de que quien controlaba la educación controlaría el futuro... (12).*

El procediment de difusió del seu programa es feia mitjançant els col·loquis i els debats cara al públic. *La sociedad libre-pensadora de esta ciudad, llamada la Libre Familia, el jueves de proxima pasada semana, el día 21 inauguró la primera velada mensual que se propone dar la citada sociedad leyendo un bonito discurso sobre la influencia de la mujer en la sociedad (13).*

Els lliurepensadors es van enfrontar, si més no, amb poc èxit en el terreny educatiu amb les escoles cristianes, el seu òrgan fou *La Institución Libre de Enseñanza* que es va anunciar a la República Social de la següent forma el 1896. *La Institución libre de enseñanza de Mataró dirigida por el Pr. H. Ardieta. Se dan clases de: Cálculo mercantil, Teneduría de libros, Dibujo industrial, Mecánica aplicada a las artes. Churruca 63 (14). Un any més tard es feia una crida desesperada per la minsa repercussió que havia tingut a la ciutat. Es desconsolador lo que le ocurre al compañero ardieta, profesor laico. Aquí, que hay tantos librepensadores, ¿no se puede hacer que su escuela fuese más concurrida? ¿No podría procurarse que el profesor Ardieta viera compensados sus esfuerzos en pro de la instrucción? los trabajadores nada perderían intentándolo puesto que, a cambio de un sustento decoroso y merecido que el compañero Ardieta necesita, recibirían ellos y sus hijos el alimento intelectual que tanto necesitan y que tanto contribuiría a la emancipación de nuestra clase (15).*

El contraatac de l'Església es va concretar en una doble perspectiva; d'una banda, una crida d'atenció als catòlics per mitjà del Butlletí del Círcol Catòlic d'Obrers, i d'altra, la crida als principis defensats pels cristians.

La escola socialista es consecuencia lògica de la escola lliberal. Lo lliberalisme es la descristianització de la societat lo socialisme vol edificarla sobre les bases del materialisme (16).

Es un fet que no pot contradir-se que desde que s'ha aplicat lo laïcisme a les escoles ha augmentat la criminalitat; y la perversitat y l'egoisme han revestit-les formes de la mes extravagant alucinació (17).

L'Iglesia y l'Escola: (...) per axò may els catòlics poden consentir en un poble catòlich que s'estableixen escoles neutres puix essent les escoles extensió de la família y essent la família cristiana y cristians els seus membres... (18).

ELS ESPIRITISTES.

L'espiritisme fou la resposta dels obrers i menestrals al catolicisme de la burgesia. L'espiritisme neix el 1848 creat per les germanes Foix que proclamaren l'existència de certs fenòmens de comunicació amb éssers difunts, i en el Sexenni Democràtic s'introdueix a casa nostra des de Barcelona. Els espiritistes compartien amb els lliurepensadors els enterraments civils, la igualtat de la dona respecte a l'home en dret i instrucció i l'assumpció d'una societat més civil.

La seva ideologia religiosa és fonamentalment catòlica, però adaptant-li uns continguts propis i prescindint de la jerarquia de l'Església Catòlica. El seu principi doctrinal més important fou la llei de Jesús Crucificat.

Francisco Genisans, cuyo cadaver hubo de pasar por las afueras. Supone el comunicante que esta defencia es debida a que Genisans era librepensador y como tal ni su cadaver fue a la Iglesia ni en su entierro figuraron hachas, curas ni acólitos (19).

Para noticias fidedignas, <El Semanario de Mataró> se pinta solo. (...) Empieza por afirmar que el infeliz que fue enterrado civilmente, como era persona de pocos alcances, se había dejado enbaucar por las sandeces del Espiritismo. (...) Podemos asegurar todos los que conocian, que tal señor no sabia ni siquiera lo que era el Espiritismo, como tampoco lo sabe el erudísimo gacetillero de <El Semanario> puesto que si algo supiera o entendiera de tal folosofía, no afirmaria con un aplomo envidiable que<; como se trataba de una manifestación espiritista, se armó un alboroto al exigir algunos coriferos de la secta, que quitaran la cruz del coche mortuario. (...) La Ley del Crucificado es la fuente de las doctrinas espiritistas y tomando los espiritistas, a Jesús por modelo (...) El caritativo gacetillero de <El Semanario> acaba el suelto pidiendo a las autoridades civiles militares y eclesiásticas, que apliquen todo EL RIGOR DE LA LEY sobre los que el llama delincuentes (20).

CONCLUSIONS.

Hem de concloure que els maçons i els lliurepensadors recerquen un sector molt definit de la societat matoronina, classe mitjana i mitjana-alta i que els espiritistes recerquen els sectors més populars dels obrers i menestrals. Tot això es produeix per un fenomen de despoder a nivell social de l'Església. Per un costat, la burgesia es va llançar vers el liberalisme més o menys heterodox propugnat per elements maçònics, krausistes, lliurepensadors, etc. D'altra banda, les classes populars assumeixen propostes de tipus espiritistes, idealistes i materialistes.

Dins de la lluita de l'heterodòxia i l'ortodòxia, l'Església va combatre amb molta eficàcia en el terreny religiós i va aconseguir recuperar per si mateixa gran part de la burgesia. Mentrestant, un sector minoritari d'aquesta es decanta vers l'elitisme racional de la Institució Lliure d'Ensenyament, la seva minsa resposta fa que la Institució cerqui els obrers com una possible alternativa a la situació precària en què es troba.

Aquesta polarització que trobem dins la societat i que es reflecteix en l'àmbit ideològic i polític, juntament amb l'econòmic, desembocarà amb tota la seva violència en el primer terç del segle XX.

Antonio Llamas i Mantero

NOTES.

- 1.- FERRER BENIMELI, J.A. *La Masonería española y la Revolución bolchevique*. Barcelona. Información y Revistas, S.A. 1989. A *Historia* 16, núm. 153, pàg. 20.
- 2.- *El Ideal Moderno*, 7-8-1881.
- 3.- *El Ideal Moderno*, 10-9-1882.
- 4.- *El Ideal Moderno*, 21-1-1883.
- 5.- *El Ideal Moderno*, 11-12-1881.
- 6.- *El Ideal Moderno*, 21-8-1881.
- 7.- FERRER BENIMELI, J.A. *La Masonería en la España del siglo XIX*. Junta de Castilla y León. Salamanca, 1985. *II Symposium de Metodología Aplicada a la Historia de la Masonería Española*.
- 8.- *El Ideal Moderno*, 29-9-1881.
- 9.- *El Ideal Moderno*, 29-1-1882.
- 10.- *La Veu del Círcol*, 15-6-1913.
- 11.- *La Veu del Círcol*, 1-11-1914.
- 12.- *La Vanguardia*. *Los maestros de Barcelona y la Exposición Universal de 1888*. 4-10-1988, p. 51.
- 13.- *El Ideal Moderno*, 1-7-1883.
- 14.- *La República Social*, 16-10-1896.
- 15.- *La República Social*, 3-3-1987.
- 16.- *Butlletí del Círcol Catòlic d'Obrers*. Gener 1908, núm. 4.
- 17.- *Butlletí del Círcol Catòlic d'Obrers*. Maig 1908, núm. 25.
- 18.- *Butlletí del Círcol Catòlic d'Obrers*. Juliol 1906, núm. 1.
- 19.- *La República Social*, 19-2-1896.
- 20.- *El Ideal Moderno*, 8-9-1883.